

Bene Viktória

Módszertani megújulás a médiaoktatásban: Innovatív projektek és élménypedagógiai válaszok a cybertér kihívásaira

Bevezetés

A gyerekek egyre fiatalabb korban kerülnek kapcsolatba az internettel, amely a mindennapjaik megkerülhetetlen részévé vált, viszont mégsem tudják megfelelő tudatossággal használni. Az iskolai közeg kulcsfontosságú a digitális önvédelmi készségek kialakításában, a pedagógusok meghatározó szerepet töltenek be a prevencióban és adott esetben a problémakezelésben. A doktori kutatásom részeként félig strukturált interjúkat készítettem segítő szakemberekkel annak feltárására, hogy az oktatási szakemberek mennyire érzik magukat kompetensnek a fiatalok felkészítésére, valamint a felmerülő problémák kezelésére. Az eredmények rávilágítanak arra, hogy szükség van olyan képzési programokra és projektekre, amelyek biztosítják az oktatási szakemberek és diákok számára a digitális önvédelemhez, biztonsághoz és tudatossághoz szükséges alapvető ismereteket (Bene 2025, 2026a, b). A következőkben olyan módszereket és mintaprojekteket mutatok be, amelyek ezt a célt szolgálják.

1. A cybertér hatása a felhasználókra

A digitális forradalom alapjaiban változtatta meg a mindennapjainkat és az emberi kapcsolatok dinamikáját. A cybertér nem csupán kommunikációs

platformként működik, hanem a társas kapcsolatok, az intimitás és az ismerkedés megkerülhetetlen színterévé vált. Nem véletlenül beszélünk cyberszocializációról (Aiken 2020), ugyanis az embereknek meg kell tanulniuk igazodni az új környezethez, új viselkedésszabályokat és normákat kell elsajátítaniuk, hogy biztonságosan legyenek jelen a cybertérben.

A cybertérben számtalan veszély leselkedik a fiatalokra, az adatvédelemi problémáktól kezdve a cyberbántalmazásig. Ezek súlyos szociális, pszichés (Körmendi – Szklenárik 2012) és jogi következményekkel járhatnak. A fiatalok ugyanis visszaigazolásokat keresnek, amit a lájkokkal gondolnak megvalósítani (Havey – Puccio 2018). Az állandó visszaigazolás keresése „kívül hordott” önértékelést nyújt, mert pozitív a folyamatosan kapott érzelmi támogatás. Létrejöhét egy nárcisztikus buborék, amely visszatérően biztosítja ezt az érzelmi funkciót (Tari 2023).

A cybertérben való létezés nemcsak a felhasználókat, hanem a segítő szakembereket, például pedagógusokat, pszichológusokat, szociális munkásokat is kihívás elé állítja, mivel olyan problémákkal találkozhatnak, amelyek túlmutatnak a hagyományos offline élethelyzeteken. Az oktatás világának szempontjából elmondhatjuk, hogy ideális esetben az internetbiztonság témaköre kiemelt helyet kap a következő pontokban: a tanmenetbe való beépítés a témakörhöz közel álló tantárgyaknál; a médiaműveltség kialakítása a fiataloknál; együttműködés kialakítása a szülőkkel és a diákokkal (European Schoolnet Academy 2017).

A cybertér új viselkedésmintákat, kommunikációs formákat és kockázatokat teremt. Ezek felismerése, értelmezése és kezelése sajátos tudást és érzékenységet igényel. Sokakban felmerül a kérdés, hogy vajon a cybertér egy tényleges hely-e. Erre a kérdésre kitér Mary Aiken (2020) is, és meglátása szerint egyértelműen igen: a cybertér egy bizonyos hely, ugyanis amikor átlépünk a cybertérbe, egy másik helyszínen találjuk magunkat, ahol másképp viselkedünk, másképp érzünk és viselkedünk. A fizikai határokat ledöntő kapcsolódás pozitív oldala, hogy olyan emberekkel is összebarátkozhatunk, akikkel egyébként nem találkoznánk. Ezzel együtt jár, hogy empatikusabbá, megértőbbé válunk, szélesedik a látókörünk, továbbá újabb kapcsolatokat köthetünk. Viszont a cybertér másik hatása az, hogy könnyebben megbízunk a felhasználók azokban, akikkel online találkoznak, és emiatt könnyebben adnak ki magukról információt. Az online gátlásvesztés hatása miatt

az emberek merészebbek, gátlástalanabbak, és csökken az ítélőképességük (Aiken 2020). Amit az offline térben nagy valószínűséggel nem követnénk el, azt a felhasználó a cybertérben az anonimitás és a már említett felfokozott szabadságérzetből következően igen, ugyanis a belső gátlások lazulhatnak, és a racionalitás fogalma is átértelmeződhet. A közösségi oldalak felhasználói információkat is megosztanak magukról, illetve olyan módon viselkedhetnek másokkal, ahogyan offline nem vagy kevéssé tennék. Beszélhetünk olyan fiatalokat is érintő problémákról, mint például az adatvédelmi incidensek, a cyberbántalmazás, a FOMO, az időnyomás és egyebek.

2. Az iskola feladatai a cybertér kihívásaival kapcsolatban¹

A feltételezésekkel szemben a használatra fordított idő ellenére a digitális nemzedék nincs feltétlenül tisztában a cybertér veszélyeivel. A digitális kultúra nem jár kéz a kézben a magas szintű médiaértéssel (Forgó 2001), vagyis a digitális eszközök elterjedt használata gyakran nincs egyenes arányban a digitális műveltség szintjével. A cybertérben megjelenő kihívásokra adott válasz és a tanulók digitális önvédelmi készségeinek fejlesztése, a biztonságos internethasználat kiemelt fontosságú kell hogy legyen az oktatásban részt vevő szakemberek munkájában. Amikor médiaoktatásról beszélünk, akkor a szakirodalom alapján három lehetséges színteret különíthetünk el, ezek a következők: az iskolarendszer, az iskolán kívüli oktató-nevelő közösségek és a családtagok, szülők. Az iskola teret kínál ahhoz, hogy a tantervekben rögzített, tantárgyalapú oktatás kiegészüljön a médiakészségek fejlesztésével. Ez a folyamat kétirányú: nemcsak a médiaeszközök és módszerek alkalmazásának elsajátítása történhet meg, hanem egyes tantárgyak tananyagai is könnyebben feldolgozhatóvá válnak (Jenkins et al. 2009, idézi Bokor 2015).

¹ A tanulmány 2. pontjának egyes részei angol nyelven megjelentek korábban Bene Viktória 2025. *The Role of Teachers in Developing Students' Digital Resilience. Practice and Theory in Systems of Education. Practice and Theory in Systems of Education.* 20/2 45–60. c. tanulmányában.

Ezt a helyzetet kísérli meg kezelni a 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. A dokumentumban a nevelési célokra vonatkozóan megjelenik a médiatudatosságra nevelés mint cél, továbbá a tanulás tanítása, amelyeknek kiemelt szerepük van. A médiatudatosságra nevelés a kritikai gondolkodásban, a médiatudatosságban és a médiahatás ismeretében mutatkozik meg (110/2012. [VI. 4.] Korm. rendelet):

Cél, hogy a tanulók a mediatiszt, globális nyilvánosság felelős résztvevőivé váljanak: értsék az új és a hagyományos médiumok nyelvét. A médiatudatosságra nevelés az értelmező, kritikai beállítódás kialakítása és tevékenység-központúsága révén felkészít a demokrácia részvételi kultúrájára és a médiumokról is befolyásolt mindennapi élet értelmes és értékelvű megszervezésére, tudatos alakítására. A tanulók megismerkednek a média működésével és hatásmechanizmusaival, a média és a társadalom közötti kölcsönös kapcsolatokkal, a valóságos és a virtuális, a nyilvános és a bizalmas érintkezés megkülönböztetésének módjával, valamint e különbségek és az említett médiajellemzők jogi és etikai jelentőségével.

Az iskoláknak és a pedagógusoknak meg kell találniuk a választ a 21. század kihívásaira. Ebben kiemelt szerepe van a pedagógusok módszertani megújulásának: a frontális módszer mellett vagy helyett tevékenykedtető feladatokat végeztessenek a tanulókkal, hogy elősegítsék a 21. századi kompetenciák kialakítását és a használható tudás elsajátítását (Fegyverneki 2017). A tanulás tanítása pontnak az egyik fontos eleme, hogy a tanulók az iskolapadban szerzett tudást ne csak iskolai kereteken belül, hanem az iskola kapuján kilépve is tudják alkalmazni, továbbá kiemeli a tanulók tevékenykedtetésének és differenciálásának a fontosságát (110/2012. [VI. 4.] Korm. rendelet):

A tanulás tanítása az iskola alapvető feladata. Minden pedagógus teendője, hogy felkeltse az érdeklődést az iránt, amit tanít, és útbaigazítást adjon a tananyag elsajátításával, szerkezetével, hozzáféréssel kapcsolatban. Meg kell tanítania, hogyan alkalmazható a megfigyelés és a tervezett kísérlet módszere; hogyan

használhatók a könyvtári és más információforrások; hogyan mozgósíthatók az előzetes ismeretek és tapasztalatok; melyek az egyénre szabott tanulási módszerek; miként működhetnek együtt a tanulók csoportban; hogyan rögzíthetők és hívhatók elő pontosan, szó szerint például szövegek, meghatározások, képletek. Olyan tudást kell kialakítani, amelyet a tanulók új helyzetekben is képesek alkalmazni, a változatok sokoldalú áttekintésével és értékelésével. A tanulás tanításának elengedhetetlen része a tanulás eredményességének, a tanuló testi és szellemi teljesítményeinek lehetőség szerinti növelése és a tudás minőségének értékelése.

3. Jógyakorlatok, programok

Ahogy fentebb már említettük, nem kizárólag a szigorúan órai keretek között zajló médiaoktatásról beszélünk. A tudatos médiafogyasztás nem más, mint amikor különféle médiatartalmak közül választunk meghatározott szempontok és célok alapján. A döntésünk alapját képezi, hogy tisztában vagyunk a tartalomszolgáltatók közötti különbségekkel, ismerjük a különféle médiaműfajokat, műsor- és médiatípusokat (Szőke-Milinte 2020). A modern tantervi szabályozással és a modern iskolával szemben növekvő elvárásként fogalmazódik meg, hogy a tanulók a tanulmányaik alatt sajátítsák el a digitális média instrumentális, kreatív és kritikai-reflexív használatát. Az iskolán kívüli médiaoktatás történhet kiegészítő módon (pl. szakkörök, tanfolyamok, klubok formájában), másrészt az iskolától teljesen független formában, pl. civil szervezetek programjainak keretében. Ezek azoknak az iskolásoknak nyújthatnak segítséget, akik a formális oktatás keretében egyáltalán nem kapnak médiaoktatást, vagy kapnak, de további ismeretekre vágynak. A kötetlen forma képes arra, hogy az iskolarendszertől kikerült diákokat is elérje (Bokor 2015). Az iskolai rendszeren kívüli médiaoktatásra, projektekre és a modern pedagógiai módszerek alkalmazására vannak jógyakorlatok, amelyek mintaként szolgálhatnak az oktatásban dolgozó pedagógusoknak, segítő szakembereknek. Ezeket az elveket több tehetségprojekt alkalmazza.

A médiatudatosság fejlesztésének nonformális keretek között történő megvalósítását jól példázza az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem (EKKE) Mozgóképművészeti és Kommunikációs Intézet (MKI) Film- és Médiatudományi Tanszékének és a debreceni Medgyessy Ferenc Gimnázium, Művészeti Szakgimnázium és Technikumnak az *Így írunk mi!* című tehetségprojektje, amelynek egyik fontos eleme volt a médiatudatosság és a kritikai gondolkodás fejlesztése. Nonformális oktatási módszerekkel fejlesztették a projektben a diákok kulcskompetenciáit foglalkozásokon és egy iskolai szerkesztőség megalakításán keresztül. A projekt rávilágított arra, hogy a diákok igénylik ezeket a módszereket, ugyanis ezáltal nemcsak megtanulják, hanem meg is értik a tanultakat, az elméletet a gyakorlatba is át tudják ültetni (Bene – Töviskes 2025). Hasonló sikeres projekt az EKKE MKI Film- és Médiatudományi Tanszékének, a debreceni Tóth Árpád Gimnáziumnak és az EKKE Gyakorló Általános Iskola, Gimnázium, Alapfokú Művészeti Iskola és Technikumának *Szerintünk a világ* című tehetségprojektje, amelynek eredményeként fejlődött a diákok médiaműveltsége és mozgóképes kifejezőkészsége (Szíjártó 2024).

A KultúrÁsz Közhasznú Egyesület Ifjúsági Bünnmegelőzési Közösségszervező Programot valósított meg a Váltó-Sáv Alapítvány közreműködésével. A projekt általános céljai közé tartozott a korosztályok (általános, középiskolás, egyetemista) média- és internetbiztonságának fejlesztése, különös tekintettel az ifjúsági korosztályokra kiemelten veszélyes cyberbűnözésre. A program egyik eleme egy közösségépítő tábor volt, amelyben általános és középiskolás fiatalok vettek részt, akiket kortárs segítőknek képeztek ki a projektben dolgozó szakemberek. Ennek a hozadéka, hogy a diákok elmélyedhettek a témában, és tanulhattak is egymástól, az általános iskolások egyfajta mentorként tekintettek egymásra. Ezeket további képzések követték – kortárs játékvezető és közösségépítő képzés, bünnmegelőzési esetgyakorlatok, közösségi felmérés, közösségi szolgáltatások kialakítása és tesztelése, bünnmegelőzési nap, záró értékelő tábor (KultúrÁsz Közhasznú Egyesület – Váltó-Sáv Alapítvány 2019.).

A Fiatalok a Városért Egyesület Kisvárdai *Beszélgünk róla!* Erasmus+-programja középiskolás fiatalokkal a véleménykifejezés alternatív fórumai, a mentális egészség és a fiatalokat érintő mentális problémák és a lokális kommunikáció témakörén keresztül járta körbe a középiskolásokat érintő problémákat. A lokális kommunikáció témakörén belül a Debreceni Fazekas Mihály Gimnázium diákjai

és az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem kommunikáció- és médiatudomány szak végzős hallgatói közreműködésével az influenszerek fiatalokra gyakorolt hatását járták körbe, és dolgoztak ki rá egy papírszínházmodszert, amely innovatív oktatási eszközként használható (Fiatalok a Városért Egyesület Kisvárdai 2024).

A Bűvösvölgy Médiaértés-oktató Központ (NMHH) élménypedagógiai módszerekkel, foglalkozásokkal hozza közelebb a 9–16 évesekhez a médiaértés világát. Hatféle foglalkozáson (film, hír, reklám, kép, hang, internet) vehetnek részt, ahol szakképzett oktatók gyakorlatorientáltan mutatják be a média világát és annak működését (Bűvösvölgy Médiaértés-oktató Központ é. n.).

A Korda Filmpark Látogatóközpont megismerése 12 éves kortól ajánlott. A résztvevők 2-2,5 órás élménytúra során megismerhetik a filmkészítés legfontosabb állomásait, a filmekben dolgozó stábtagnak munkáját, betekintést nyernek abba, hogy milyen munka zajlik a hazai és nemzetközi produkciókban (Korda Filmpark Látogatóközpont é. n.). A Bűvösvölgy és a Filmpark egyaránt szervez táborokat, ahová jelentkezhetnek az érdeklődők.

Az IMPULZUS Oktató-, Élményközpont *Nyomoz a suliban!* programja prevenciós céllal játékos feladatok alkalmazásával megismerteti a fiatalokat az őket érintő társadalmi veszélyforrásokkal és azok elkerülésének, megoldásának lehetőségeivel. A fiatalok nyomozószobákban bűneseteket derítenek fel. A nyomozószobákban a felderített részletek összeállításával kikövetkeztethető a teljes történet, mely mindig tartalmazza az előzményeket, a bűnesetet kiváltó okokat és következményeket. A nyomozószoba egy országosan egyedülálló program, amely élménypedagógiai eszközökkel segíti az iskolán belüli bántalmazás megelőzését. A részt vevő középiskolás fiatalok nyomozócsoportokba szerveződve, feladatok segítségével dolgoznak fel egy történetet, miközben együttműködési, kommunikációs és problémamegoldó készségeik is fejlődnek (IMPULZUS Oktató-, Élményközpont é. n.).

4. Filmek a médiatudatosság fejlesztésének szolgálatában

Ebben a részben bemutatom, hogy a film miként használható pedagógiai eszközként a cyberbántalmazás jelenségének megértéséhez. A következő foglalkozásterv alkalmazható projektheteken, filmklub keretében, illetve órán.

Időkeretet nem adok meg, mert az adott pedagógus mérlegeli, hogy milyen lehetőségei, keretei vannak. Egyes elemekhez alternatívákat is írtam, fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy ezek csak javaslatok, szabadon lehet őket használni. A tervezetben Schwechtje Mihály *Remélem, legközelebb sikerül meghalnod :)* című filmjét beszéljük meg a diákokkal.

4.1. Téma: a cyberbántalmazás

A zaklatás természete az elmúlt néhány évben nagymértékben megváltozott. Míg a zaklatás korábban az iskolában vagy az iskola közelében történt, addig a technológia megjelenésével már cyberbullyingról is beszélhetünk. A cyberzaklatás az offline, azaz nem cyberzaklatáshoz képest számos eltérést is mutat a fiatalok közti kommunikáció és az interakció változó természete miatt (Patchin – Hinduja 2011). A cyberbullying – más néven online bántalmazás, elektronikus zaklatás – elektronikus eszközök közvetítésével történő ismételt, szándékos cselekedet, agresszív tett (Zsila – Demetrovics 2018). Fontos tisztában lenni azzal, hogy a cyberzaklatás az áldozat számára komoly érzelmi és szociális következményekkel járhat (Lile 2017, idézi Balas – Timar et al. 2017).

Fontos: A témát mindig megfelelő érzékenységgel kell kezelni, érdemes passzolási lehetőséget felajánlani, illetve jelezni az óra elején, hogy érzékeny témáról lesz szó, és ha valaki érintett lenne közvetve vagy közvetlenül, akkor élhet a passzolás lehetőségével – ha van rá lehetőség, akkor korábban is jelezhetjük, hogy privát formában is lehetősége legyen a diáknak jelezni.

4.1.1. Remélem, legközelebb sikerül meghalnod :)

Rendező és forgatókönyvíró: Schwechtje Mihály

Megjelenés: 2018

4.1.1.1. Ráhangoló feladat

Emotikonok használata

Eszközigény: feladatlap emotikonokkal/kivetíthetjük a leggyakrabban használt emotikonokat

Elsőként a diákok válasszák ki azt az emoji-t, amelyik az aktuális állapotukat, érzésüket mutatja meg – ezt megoszthatják egymással.

Lehetséges kérdések a diákokhoz, amelyekre a pedagógus válaszol:

Mikor, milyen emotikonokat használnak?

Okoznak-e félreértéseket az emotikonok használata, hiánya?

Tapasztalták-e már, hogy bizonyos emotikonok használata bántó lehet?

Kerültek-e már olyan helyzetbe, hogy megbántották őket/ismerőüket?
Hogyan kezelték?

Mit gondolnak, az offline és a cyberbántalmazás között milyen különbségek lehetnek?

4.1.1.2 A téma feldolgozása a film segítségével

Munkaforma: egyénileg/párban/csoportban attól függően, hogy milyen lehetőségei vannak a pedagógusnak az adott osztályban.

A pedagógus folyamatosan reflektál az elhangzottakra, és ezáltal közelebb hozza a diákokat a cyberbántalmazás témaköréhez.

Elemzési szempontok:

A cyberzaklatás mely típusába tartozik az eset?

Mi történt pontosan online és offline?

Hogyan reagált a környezet?

Milyen segítséget kapott vagy kaphatott volna az áldozat?

Milyen viselkedést figyelhetünk meg az áldozaton?

Mi jellemzi a zaklatót?

További kérdések a témához:

Hogyan előzhető meg a probléma?

Hogyan kezelhető a probléma, ha már megtörtént?

Kitől kérnének segítséget?

4.1.1.3. Zárás

Kilépőcédula

Eszközигény: post-it papír, blu tack, csomagolópapír/flipchart

Megvalósítás: A pedagógus cédulákat oszt a diákoknak, és megkéri őket, hogy

írják fel, hogy mit visznek magukkal az óráról, milyen kérdések maradtak bennük. Ezt távozáskor ragasszák fel a felragasztott flipchart papírra, amelyre bőrröndöt is rajzolhat a pedagógus.

4.1.1.4. A felkészülést segítő anyagok pedagógusoknak

Bene Viktória 2019. Digitális idegenvezetők: A pedagógusok szerepe az elektronikus zaklatás megelőzésében. In: É. Molnár – I. Czibere (szerk.): *Társadalmi kockázatok és esélykiegyenlítés a fiatalok körében*. Debreceni Egyetemi Kiadó. Debrecen.

Geddes, Will 2020. *Szülők nagy mobilkönyve*. Mester Akadémia. Budapest.

Klausz Melinda 2017. *Megosztok, tehát vagyok. Szakértői kérdések és válaszok a közösségi médiáról*. Athenaeum Kiadó. Budapest

Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság 2023. *Internet Hotline beszámoló* <http://bit.ly/45FTt4v> Utolsó letöltés: 2025. 10. 31.

Összegzés

A cybertér a fiatalok életének a szerves részévé vált, ez új kihívásokat hozott magával az iskolai nevelésben és az oktatásban. A pedagógusoknak, oktatással foglalkozó szakembereknek az a feladata, hogy felhívják a figyelmet a médiatudatosság fontosságára, és digitális idegenvezetőként kísérik a diákokat. A bemutatott gyakorlatok és a filmes foglalkozásterv szemléltetik, hogy a frontális és formális oktatás mellett fontos a nonformális, élménypedagógiai oktatási módszerek beépítése is a tanórákba, amelyek hozzásegítik a tanulókat ahhoz, hogy a tudásuk mellett a szemléletük, a kritikai gondolkodásuk, a digitális intelligenciájuk és az érzelmi intelligenciájuk fejlődjön.

Felhasznált irodalom

- 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról.
- Aiken, Mary 2020. *Cybercsapda. Hogyan változtatja meg az online tér az emberi viselkedést?* Harmat – Új Ember Kiadó. Budapest.
- Balas-Timar, Dana – Demeter, Edgar – Putin Corina – Rad, Gavril 2017. *The dynamic relationship between consent silence and victim empathy in cyberbullying*. Elérhetőség: <http://bit.ly/2CUjq5H> Utolsó letöltés: 2019. január 17.
- Bene Viktória – Töviskes Imre 2025. Így írunk mi! – Középiskolások a média világában. In: T. Hulyák-Tomesz (szerk.): *Kommunikációoktatás a változó társadalmi, technológiai és gazdasági környezetben*. Hungarovox Kiadó. Budapest. 211–218.
- Bene Viktória 2025. The Role of Teachers in Developing Students' Digital Resilience. Practice and Theory in Systems of Education. *Practice and Theory in Systems of Education*. 20/2 45–60.
- Bene Viktória 2026a. The Role of the Civil Sector in the Prevention and Management of Cyberbullying. *Civil Review*. 2026/2. 61–77.
- Bene Viktória 2026b. Prevenció és problémakezelés a cybertérben: a segítő szakemberek szerepe a médiatudatosság kialakításában. In: L. Balázs (szerk.): *Interaktivitás – aktív, reaktív, proaktív kommunikáció és oktatás*. Hungarovox Kiadó. Budapest. (megjelenés alatt)
- Bokor Tamás 2015. Médiaértés. In: P. Aczél (szerk.): *Műveljük a médiát!* Wolters Kluwer Kft. Budapest.
- Bűvösvölgy Médiaértés-oktató Központ é. n. Elérhetőség: <https://buvosvolgy.hu/> Utolsó letöltés: 2026. 02. 07.
- European Schoolnet Academy Online Safety Course MOOC 2017.
- Fegyverneki Gergő 2017. Digitáliskultúra-azonos pedagógia: a motiváció és a tananyagszerkesztés új útja? Egy digitális projekt tapasztalatai. In: T. Polonyi – K. Abari (szerk.): *Digitális tanulás és tanítás*. Debreceni Egyetemi Kiadó. Debrecen. 121–134.
- Fiatalok a Városért Egyesület Kisvárdai 2024. Beszéljünk róla! Podcast. Elérhetőség: <https://open.spotify.com/show/2TPWpJ21YCYwpZlIXb0j8g> Utolsó letöltés: 2026. 02. 07.

- Forgó Sándor 2001. A multimediális oktatóprogramok minőségének szerepe a médiakompetenciák kialakításában. *Új Pedagógiai Szemle*. 51 7–8.
- Havey, Allison – Puccio, Deana 2018. *Szex és Lájk és Közösségi Média*. Jaffa Kiadó. Budapest.
- IMPULZUS Oktató-, Élményközpont é. n. Elérhetőség: <https://nyomozasuli.szociogram.hu/> Utolsó letöltés: 2026. 02. 07.
- Korda Filmpark Látogatóközpont é. n. Elérhetőség: <https://kordafilmpark.hu/> Utolsó letöltés: 2026. 02. 07.
- Körmendi Attila – Szklenárik Péter 2012. *Az iskolai zaklatás*. Debreceni Egyetemi Kiadó. Debrecen.
- KultúrÁsz Közhasznú Egyesület – Váltó-Sáv Alapítvány 2019. *TÁJÉKOZTATÓ. Ifjúsági Bűnmegelőző Közösség-szervező Program. A közösségi bűnmegelőzés modellje című és EFOP-5.2.1-17-2017-00003 azonosítószámú Pilot projekthez kapcsolódóan*.
- Patchin, J. W. – Hinduja, S. 2011. Traditional and Nontraditional Bullying Among Youth: A Test of General Strain Theory. *Youth & Society*, 43/2. 727–751. <https://doi.org/10.1177/0044118X10366951>
- Szíjártó Imre 2024. Fejlesztőmunka mozgóképpel – egy középiskolai projekt tanulságai. In: T. Tomori (szerk.): *Innováció a kommunikáció oktatásában*. Hungarovox Kiadó. Budapest. 175–184.
- Szőke-Milinte Enikő 2020. *Információ – Média(tudatosság) – Műveltség: A Z generáció tanulása*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Budapest.
- Tari Annamária 2023. Rohanás a gyors jövőbe – És mi lesz a személyiséggel? In: M. Kapitány-Fövény (szerk.): *Holnap – Hogyan őrizzük meg lelki egészségiünket a gyorsan változó jövőben? – 13 trendkutató és 13 pszichológus párbeszéde a jövőről*. HVG Könyvkiadó Zrt. Budapest.
- Zsila Ágnes – Demetrovics Zsolt 2018. Cyber-viktimizáció és cyber-agresszió A közösségioldal-használat összefüggései az online bántalmazással. *Médiakutató*. 19/1. 21–33.